ISSN: 2589-8108 **Expert in woord en beeld; *de artoloog* © GGZ Vaktijdschrift, 2021**

Zul je met mij – uitgestelde rouw, verbeeld in fotografie

Gerdien Wolthaus Paauw fotografeert in opdracht voor bedrijven en organisaties. www.paauw.photography

In 2020 publiceerde ze *Zul je met mij* – foto-essay over liefdevol rouwen. Met haar beelden schept ze ruimte voor eigen interpretaties, gedachten en emoties.

Meer info: www.zuljemetmij.nl

'Soms zet ik een schilderij met het gezicht naar de muur, zodat ik het een tijdje niet zie, en het ook niet kan verpesten. Soms heeft het meer tijd nodig.'

Mijn vrienden kunstschilders kennen de risico's van hun ongeduld en hebben een vorm gevonden om ermee om te gaan. Als bewuste keuze.

In september 1995 overleed mijn moeder Pieta Wolthaus-Paauw aan de dodelijke zenuw-spierziekte ALS. Ze werd 57 jaar. Zij leed aan de bulbaire vorm van ALS, die als eerste het spraakvermogen aantast. Na enige tijd konden we haar nauwelijks meer verstaan en communiceerde ze via handgeschreven briefjes. Mijn vader Piet verzamelde deze elke avond en borg ze zorgvuldig op. Na haar overlijden kreeg ik ze.

Ik was 29 jaar toen ze stierf. Vlak daarvoor overleed mijn beste vriendin plotseling. Mijn liefdesrelatie liep ten einde en een familielid verbrak de band. Er was te veel afscheid in korte tijd om te kunnen verwerken. Bestaat er zoiets als uitgesteld verdriet? Deze gebeurtenissen zetten me ook aan tot nieuwe stappen: ik maakte een gedurfde carrièreswitch en werd fotograaf. Mijn bedrijf noemde ik Paauw Fotografie. Ik kon me geen betere naam voorstellen: de kleurrijke vogel met de vele ogen, een symbool van wederopstanding. Ook voegde ik mijn moeders familienaam Paauw toe aan mijn meisjesnaam, als hommage aan haar.

ISSN: 2589-8108 Expert in woord en beeld; *de artoloog* © GGZ Vaktijdschrift, 2021

Ondertussen stond de doos met mijn moeders ‘levenstekens’ 20 jaar op zolder. Veilig opgeborgen. Uit het zicht, maar niet uit het hart. Van ongeduld was geen sprake: ik was bang voor de pijn die de inhoud zou oproepen. Niet alleen vanwege de herinnering aan de tijd dat mijn moeder ziek was, maar ook vanwege de moeizame communicatie tussen ons, een leven lang. Hoezeer heb ik ernaar gesnakt haar één keer ‘ik hou van jou’ te horen zeggen. De briefjes symboliseerden dit verdriet. Ik kon er niks mee.

Tot m’n 50e levensjaar. Eindelijk was ik zover. Ik was benieuwd. Wat zat er eigenlijk in de doos? Kladblokvelletjes en losse briefjes. Handgeschreven flarden van gesprekken, op allerhande papier wat zoal in haar huishouden voorhanden was. Maar ik vond ook agenda’s die ze nauwgezet bijhield. Dagelijks schreef ze op wat ze had gedaan: afspraken met familie en vrienden en de kerkdiensten die ze had bijgewoond. In kleurrijke bewoordingen beschreef ze ook het weer van die dag: schitterend herfstblauw of snijdende vorstwind.

Dankzij deze aantekeningen kreeg ik ook inzicht in het ziekteverloop. Mijn moeder noteerde 125 medische afspraken in de 2,5 jaar dat ze ziek was. Een stoet aan medici kwam voorbij: huisarts, neuroloog, acupuncturist, fysiotherapeut, ergotherapeut, logopedist. Vermeldingen van fietstochten, die na enige tijd niet meer voorkwamen… Steeds meer inleveren van gezonde onafhankelijkheid.

In 2015 schreef ik een aantal van haar vriendinnen een brief, met de vraag of ik hen kon ontmoeten om herinneringen aan haar uit te wisselen. Er volgden hartverwarmende ontmoetingen en verrassende ontboezemingen. Dingen die ik niet over haar wist, of niet bewust had ervaren. Iedereen noemde haar humor, haar vrolijkheid, terwijl ik me veel meer haar sombere, zwaarmoedige kant herinnerde.

Door deze gesprekken werd mijn moeder veel meer een eigen, zelfstandig persoon. Pas nu leerde ik haar kennen.

Het maakte me verder duidelijk hoezeer deze levensbedreigende ziekte niet alleen mijn moeder of ons gezin had getroffen, maar ook naaste familie en vrienden. Iedereen leefde, zorgde en leed mee. Gesprekken met mijn vader Piet Wolthaus en de familie Paauw gaven me nog meer inzicht in haar persoonlijkheid en onze achtergrond. Mijn moeder Pieta werd in 1937 geboren in Rijnsburg. Ze was de oudste dochter in een tuindersgezin met zes kinderen, waarvan een zusje op 3-jarige leeftijd overleed aan difterie. Het plotselinge overlijden in de woonkamer van haar moeder Arendje Paauw-Ouwehand aan een hersenbloeding, was een traumatische gebeurtenis voor alle gezinsleden, waarover echter zelden werd gesproken. Pieta kreeg als 15-jarige de verantwoordelijkheid over het huishouden. Dankzij haar opleiding aan de huishoudschool ging dit haar goed af. Opa Abraham Paauw hertrouwde met een strenggelovige vrouw, die de oudere kinderen weinig liefde kon geven.
Pieta werkte als kindermeisje tot aan haar huwelijk met mijn vader Piet Wolthaus in 1960 en samen stichtten ze een gezin. Ze was een toegewijde huisvrouw en had een overzichtelijk leven in het dorp. Piet ging op 55-jarige leeftijd met prepensioen; ze kochten een caravan op de Veluwe en verheugden zich op een mooie oude dag samen. Hun leven veranderde totaal toen in de zomer van 1994 de diagnose ALS werd vastgesteld, na een zorgelijk jaar met onduidelijke klachten.

Rond 1995 was ALS nauwelijks bekend en er was weinig informatie. Spraakcomputers waren moeilijk verkrijgbaar en de ontwikkeling van medische hulpmiddelen stond nog in de kinderschoenen.

Ik zie ALS als de belichaming van totale onmacht. Opgesloten worden in jezelf, je fysieke lichaam en daar voor de volle 100% getuige van zijn. Hoe draaglijk is dat? Ondraaglijk. We zagen haar aftakeling en stonden met lege handen.

Naarmate ze meer en meer verstomde, schreef ze. Briefjes in een vaak speels en verrassend to the point taalgebruik. Over spelling of interpunctie bekommerde ze zich niet. Een goed verstaander heeft aan een half woord genoeg. Vaak zijn het mededelingen. Het uiten en opschrijven van gevoelens en gedachten vraagt immers meer tijd. En als je een gesloten karakter hebt en weinig energie, is soms alles te veel. Een aantal vertrouwde mensen schreef ze uitgebreid, dan komt ze echt aan het woord.

Naarmate ik me meer en meer verdiepte in deze nalatenschap van mijn moeder, begon ik steeds meer van haar te houden. En haar te missen. Bij momenten was het verdriet welhaast ondraaglijk. Ik rouwde voor een tweede maal. Ik besefte dat ik dit proces alleen kon uitwerken als ik het alle tijd en ruimte gaf. Ik voel me bevoorrecht dat ik in 2016 werd toegelaten tot het Artist in Residence programma bij stichting OBRAS in Portugal.

Natuurlijk vroeg ik me af of de foto's die ik daar zou maken, zouden passen bij het ziekteproces van mijn moeder, een Nederlandse vrouw. Maar het heldere Portugese licht bracht troost en de lange reis ernaartoe was ook een innerlijke. Ik verbleef bij OBRAS gedurende de mooie septembermaand. Een paradijselijke plek en bron van inspiratie. Op het platteland, in de (verlaten) marmergroeves van de Alentejo en het provinciestadje Estremoz kwamen de meeste foto's tot stand. Ik volgde mijn intuïtie en fotografeerde moeiteloos.

ISSN: 2589-8108 Expert in woord en beeld; *de artoloog* © GGZ Vaktijdschrift, 2021

ISSN: 2589-8108 **Expert in woord en beeld; *de artoloog* © GGZ Vaktijdschrift, 2021**

Uitgangspunt voor de fotografie zijn de briefjes, en herinneringen van mezelf, mijn familie, mijn moeders vriendinnen en buren. Hierbij maakte ik steeds een foto. Soms een letterlijke interpretatie, maar vaker ontstond deze associatief.
Foto's, briefjes en herinneringen heb ik gebundeld in Zul je met mij – foto-essay over liefdevol rouwen. Het boek vangt aan met herinneringen aan Pieta's jonge en gezonde jaren, gevolgd door de eerste onzekere fase met vage klachten, het verloop van de ziekte en haar overlijden.

Pieta's persoonlijkheid komt onmiskenbaar naar voren en haar ziekteproces is uniek, maar hopelijk is het voor velen herkenbaar en invoelbaar. Mijn moeder is me dierbaar geworden. Ik begrijp haar beter, herken haar humor, ik vind haar leuk. Ik heb geen enkele twijfel meer over haar liefde voor mij. Er is rust gekomen. De briefjes bleken haar kostbaarste nalatenschap.

Diep respect heb ik voor de wijze waarop ze met ALS is omgegaan en voor mijn vader, die al die tijd voor haar zorgde en bij haar was toen ze vrede vond in de dood.

'Zul je met mij', waren de laatste woorden die ze schreef.

Ik hoop van harte dat dit foto-essay troost biedt. Dat het uitnodigt om met elkaar te praten over leven, liefde, afscheid, dood. Elkaar nabij te zijn. Wees genereus en deel je liefde. Zeg, schrijf, of knipper met je ogen: ik hou van jou. Zolang het nog kan.

Voor meer informatie en bestellen: www.zuljemetmij.nl

Dit artikel wordt opgevolgd door een reeks columns geschreven door Gerdien Wolthaus Paauw op ggz.nl

Expositie en webinar bij Pennings Foundation vanaf 15 mei www.penningsfoundation.com